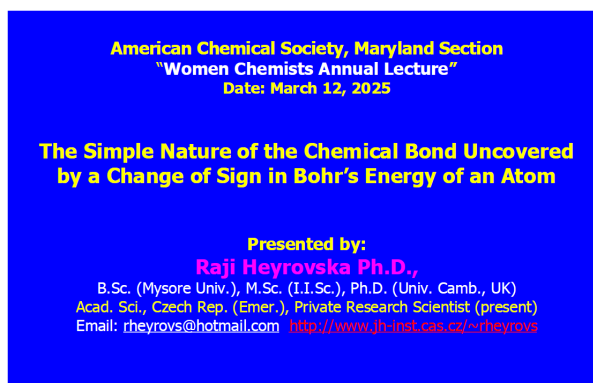
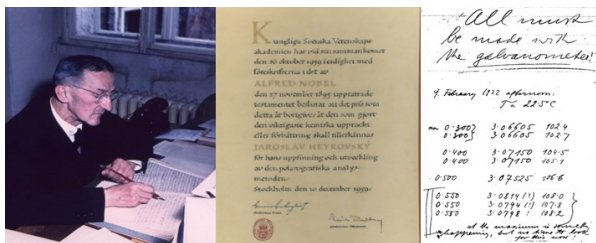

Obr. 3. Titulní stránka prezentace Dr. Raji Heyrovské

Obr. 4. Prof. J. Heyrovský, kopie Nobelovy ceny „Za polarografickou metodu analýzy“ a kopie stránky laboratorního deníku prof. Heyrovského s prvními hodnotami změřené závislosti proudu na napětí vloženém na rtuťovou kapající elektrodu

emeritní vědkyní ÚFCH JH AV ČR, v.v.i. (<http://www.jh-inst.cas.cz/~rheyrovs>), a její výše uvedenou prestižní prezentaci (viz obr. 3) si může zainteresovaný čtenář prohlédnout na www.chemicke-listy.cz/files/2025_07.pdf a na platformě ReserchGate (<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.18347.35366>). V mé mysli elektroanalytického chemika je osobnost Raji Heyrovské neoddelitelně spjata s osobností jejího manžela, Dr. Michaela Heyrovského, jednoho z nejdůstojnějších představitelů české elektrochemické školy a ÚFCH JH AV ČR a mezinárodně uznávaného a respektovaného pokračovatele svého otce, prof. Jaroslava Heyrovského, nositele Nobelovy ceny za chemii 1959 (viz obr. 4), jehož první článek o polarografii vyšel česky v našem časopise.

Jiří Barek
Katedra analytické chemie, Přírodovědecká fakulta,
Univerzita Karlova
barek@natur.cuni.cz

Noc vědců celonárodní a na VŠCHT Praha a její dvacetiletá historie

Začalo to všechno v roce 2005, kdy bruselský Directorate-General for Research and Innovation (DG RTD, *Generální ředitelství pro výzkum*) začlenil do 6. rámcového programu pro vědu a výzkum také politiku podpory popularizace vědecké profese v evropském výzkumném prostoru. Šlo o to ukázat důležitý přínos vědy a inovací k ekonomickému rozvoji a růstu životní úrovně široké veřejnosti, resp. daňovým poplatníkům, přesvědčit více mladých lidí, aby se vydali na vědeckou dráhu a přilákat do Evropy špičkové výzkumné pracovníky z třetích zemí světa. Na podporu této iniciativy byla vyhlášena výzva na předkládání projektů na zorganizování a uskutečnění jednorázové akce, Researcher's in Europe, ve výzkumné organizaci, na univerzitě, v muzeu, ale třeba i v ulicích města nebo na jiných zajímavých místech. Aby se během akce pořádaly prohlídky výzkumných pracovišť, předváděly zábavné pokusy, pořádaly workshopy a popularizační aktivity pro děti, probíhaly výstavy a diskusní fóra. Jednotný termín konání této akce byl stanoven na poslední pátek v měsíci září. V roce 2005 se akce poprvé uskutečnila v Bruselu a na dalších místech ve 12 členských zemích EU.

V České republice sehrála v počátečních letech klíčovou roli Astronomická společnost, která do akce zapojila své členy. A tak se v pátek 23. 9. 2005, v den podzimní rovnodennosti, mohli návštěvníci na observatořích a v planetáriích zúčastnit pozorování oblohy dalekohledy a prohlídek specializovaných pracovišť při jejich činnosti a diskusí a besed s výzkumníky. V Českých Budějovicích se v historické budově Solnice konala též popularizační akce, která měla spíš charakter zábavné hudební show spojené s ukázkami činnosti budějovických vědeckých pracovišť.

Jelikož se akce těšila velkému zájmu veřejnosti, byla vypsána výzva na podávání projektů i v roce 2006, současně byli řešitelé projektů 6. a později 7. rámcového programu vyzýváni, aby své projekty a oblast svého bádání popularizační formou prezentovali na Noci vědců široké veřejnosti.

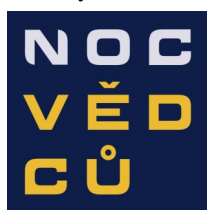

Na VŠCHT Praha, která se tradičně významně zapojovala do evropských projektů, byl tedy zájem se této akce také účastnit. Jak vzpomíná paní prof. Kateřina Demnerová z Ústavu biochemie a mikrobiologie Fakulty potravinářské a biochemické technologie: od roku 2004 u nás pracoval na tříleté stáži podpořené grantem 6. RP Marie Curie Chair pan prof. Zdeněk Filip, z německé German Federal Environment Agency, Berlin, který s námi spolupracoval na projektu „Nové poznatky ve výuce a výzkumu v oblasti mikrobiologie a biotechnologie životního prostředí“. VŠCHT tehdy ještě nebyla naladěna prezentovat ve svých prostorách výzkum pořádaný ve spolupráci se zahraničním pracovištěm, nicméně prof. Filip se dohodl s Goethe-Institutem

v Praze a v jeho prostorách náš ústav akci uskutečnil. Nešlo o nezáživnou prezentaci vědecké práce, ale ukázali jsme návštěvníkům naše zajímavé preparáty a chemické pokusy, vystavovali jsme fotografie a obrázky, na hudebním vystoupení se představila formace muzikantů z naší fakulty. Bavilo to nejen návštěvníky, ale i účinkující. Ukázalo se, že i místo mělo strategickou polohu, neboť nedaleko na Národní třídě v sídle Akademie věd ČR probíhaly vědecko-populární přednášky a diskusní fóra, a tak mohli návštěvníci obsáhnout širší spektrum programu.

V dalších letech se výzva z bruselského rámcového programu soustředila na podporu národních koordinátorů Noci vědců, kteří řídili průběh akce ve svých členských zemích. Svou roli pak sehrálo i Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, které v rámci národního programu EUPRO zařadilo v ČR Noc vědců. Štafetu od prvního národního koordinátora Astronomického ústavu a Střediska společných činností AV ČR převzala v roce 2007 Hvězdárna a planetárium Brno a zapojila do akce řadu svých oborových partnerů. V roce 2008 získala finanční podporu z Bruselu z výzvy FP7-PEOPLE-NIGHT-2008 a od MŠMT jako koordinátor českých účastníků Techmania Science Center z Plzně, a tak se postupně k této akci každý rok přidávala další česká výzkumná pracoviště a školy. V roce 2018 byla štafeta národního koordinátora předána sdružení ostravských veřejných vysokých škol, zastoupených VŠB – Technická univerzita Ostrava a Ostravská univerzita. Od roku 2024 akci koordinuje Vysoká škola chemicko-technologická v Praze a Univerzita Palackého v Olomouci.

Vraťme se však zpátky na VŠCHT Praha, která se v letech 2007 až 2011 evropské Noci vědců neúčastnila, neboť pražské vysoké školy v té době organizovaly vždy v listopadu akci Scientia Pragensis – Den vědy na pražských vysokých školách www.sciprag.cz a to v té době považovaly za dostatečnou prezentaci svých vědeckovýzkumných aktivit.

S pořádáním Noci vědců VŠCHT Praha začala až v roce 2012, kdy se podařilo Ing. Anně Mittnerové a Mgr. Petře Kinzlové zapojit do národního konsorcia a získat podíl z finanční podpory příslušného projektu z výzvy FP7-PEOPLE-2012-Researcher's Night vyhlášené bruselskou REA (Research Executive Agency). Pod vedením Techmania Science Center v Plzni proběhla akce v poslední zářiový pátek v osmi českých městech a zapojilo se do ní 20 pracovišť. Společné nosné téma v roce 2012 bylo „Věda nestárne“. VŠCHT Praha připravila ve svém sídle v Dejvicích program, který zaujal jak děti, tak i dospělé, zahrnoval ukázky zábavných pokusů, ale také diskuse s vědci a trochu zábavy. Datum pátek 28. září, kdy se slaví státní svátek, se mnohým nezdálo příznivé, někteří lidé ještě využili prodlouženého víkendu a odjeli z Prahy. I přes prvotní obavy jsme byli nakonec překvapeni zájmem veřejnosti a odhadli jsme počet pří-

chozích na cca 500 osob, což jsme považovali za úspěch a povzbuzení, že do toho půjdeme i příští rok.

V roce 2013 bylo nosné téma „Energii k poznání“, pro VŠCHT Praha téma snadno uchopitelné. Na modelu elektrického vláčku se názorně předvádělo, jak je možné vodík pomocí palivového článku přeměnit na elektrickou energii, která pak vláček pohání. Program byl v tomto roce rozšířen i o vědecko-populární přednášky v posluchárně a o výstavu posterů mezinárodních projektů, ve kterých byli zapojeni řešitelé z VŠCHT Praha.

V roce 2014 na „Barevnou chemii kolem nás“ jsme už zaznamenali enormní nárůst návštěvníků. Kromě stánků s pokusy v respiriu budovy zaujaly přednášky ve velké posluchárně, zejména paní prof. Hajšlové z Ústavu analýzy potravin a výživy, FPBT, o bezpečnosti potravin, jejich možné kontaminaci a falšování. Na dalších přednáškách se zájemci dozvěděli od prof. Vladimíra Kočího, jak posuzovat, co je a co není ekologicky šetrný výrobek, získali informace od prof. Františka Štěpánka z Ústavu chemického inženýrství, FCHI, o nově vyvíjených chemických robotech. Různé workshopy a ukázky luminiscenčních pokusů zaujaly obzvláště děti a dospělé návštěvníky zase přilákala expozice Ústavu biotechnologie s informacemi a ochutnávkou lahodného moku vyrobeného studenty ve školním pivovaru.

V roce 2015 jsme pro velký zájem návštěvníků museli místa konání akce rozšířit i na další prostory v budově B, zejména o učebny v přízemí, prostor ve dvoře u komína a v klubu CARBON, také už bylo nutné vyrobiť orientační plánec pro návštěvníky, aby se nám ve škole neztráceli. Rok 2015 byl vyhlášen OSN jako Mezinárodní rok světla a světelných technologií, a tak se stal nosným tématem slogan „Budiž noc a budiž světlo!“. Favoritem akcí byla luminiscenční dílnička pro děti a posluchárnu nejvíc zaplnili zájemci při přednášce prof. Petra Slavička z Ústavu fyzikální chemie, FCHI, s názvem „Osvícená chemie“, lákala i molekulární gastronomie a živá hudba v klubu CARBON.

Rok 2016 se nesl v rámci tématu Bezpečnost. Do programu jsme opět zařadili osvědčené zábavné pokusy, ukázky a vysvětlování toho, co a jak a proč v chemii a fyzice funguje, a i dílničky a aktivity pro nejmenší, které zajišťovaly chůvy z našeho Dětského koutku ZKUMAVKA. Na chodbě byla instalována výstava posterů s tématem „Tři generace výzkumníků na VŠCHT Praha“. Na přednáškách se probírala témata

bezpečnosti domova, požární bezpečnosti, bezpečnosti potravin a také se přednášelo o výzkumu v oblasti digitalizace pachového podpisu. A nechyběla ani světelná show a luminiscenční dílna. Účastníci si odnášeli světelné tyčinky a červené balóny s logem školy.

Tématem ročníku 2017 byla „Mobilita – Svět je v pohybu“. Premisťují se lidé, zboží i informace. Nic nezůstává v klidu. Jaké místo má v tom všem věda? Kam nás posouvá a kam míří? Tento rok jsme posunuli akci na první pátek v říjnu, aby nám nekolidovala se státním svátkem. Navázali jsme na osvědčené aktivity. Nemohli jsme vynechat luminiscenční dílničky a světelnou show před budovou školy. Doc. Martin Paidar z Ústavu anorganické technologie, FCHT, prezentoval nové poznatky v oblasti vodíkových technologií na přednášce „Vodík jako palivo ve vašem automobilu“. Zejména malé kluky a jejich tatínky přilákala elektrická autíčka, která si mohli zkusit na dálku řídit na chodbě školy. Hitem byla i příležitost prohlédnout si a povozit se TriHyBusem, skutečným městským autobusem, který má v palivové nádrži místo naftý stlačený vodík a je poháněný motorem na elektrinu dodávanou vodíkovým palivovým článkem. Zajímavá byla i přednáška dnes již doc. Jitky Čejkové na téma „Kapky jako tekutí roboti“. Počet návštěvníků už překonal hranici 2000 osob, a tak bylo nutné vymýšlet, jak akci organizovat, aby se lidé všude podívali a nemuseli se mačkat na jednom místě.

Rok 2018 byl rokem, kdy naše republika, a tudíž i česká věda slavila 100. výročí, kdy bylo umožněno ženám studovat na všech typech středních a vysokých škol. V duchu významného výročí se nesly i přednášky, které poukazovaly na historii naší vysoké školy a oborů na ní vyučovaných. Přednášky na téma „Historie chemie v Čechách“, „Lékové formy v průběhu časů“, „Jak se čistila odpadní voda dříve a dnes“, „Potraviny včera, dnes a zítra z pohledu kvality a bezpečnosti“ zaujaly dospělé návštěvníky. Děti zase stály frontu na světelnou pracovní dílničku (luminiscence), soutěžily na vnitřním dvoře školy a staly se i na chvíli malými chemiky v respiriu budovy.

Ročník 2019 reflektoval aktuální postoje ke globálním výzvám s tématem „Šetrně k planetě“. Termín se vrátil zase na poslední pátek v září a na VŠCHT jsme kromě ohnivé show před školou zařadili opět přednášky ve

velké posluchárně, osvědčené experimenty, diskuse, workshopy a zábavné soutěže, které probíhaly v učebnách, respiriu a přilehlých chodbách. Nápor návštěvníků byl opět vysoký a měli jsme co dělat, abychom aktivity ukončili ve 22 hodin a stačili vše do půlnoci uklidit. Ing. A. Mittnerová už začala předávat své pomyslné žezlo zakladatelky Noci vědců na VŠCHT Praha mladé kolegyni, absolventce Ústavu organické technologie, FCHT, Ing. Daně Bílkové-Kardové, která se svého úkolu hlavní organizátorky akce ještě s kolegyní Ing. Hanou Štěpánkovou z Oddělení pro vědu a výzkum skvěle ujala. Abychom motivovali i naše studenty a kolegy (bylo jich kolem 70), kteří obstarávali veškerá navštěvovaná stanoviště, celou akci od rána chystali a do půlnoci uklízeli, postarali jsme se i o jejich „žaludky“ a připravili pro ně jako i v předešlých ročnících občerstvení ve formě řízků, guláše, ovoce a zeleniny, něčeho sladkého a průběžně jim nosili na stanoviště horký čaj nebo kávu, protože po setmění už je na konci září docela chladno.

V roce 2020 nám Noc vědců na téma „Člověk a robot“ překazila pandemie COVID-19. Akci nebylo možné uskutečnit prezenční formou, nicméně jsme nezaháleli a připravili jsme formou online prezentací, podcastů, rozhovorů a videonahrávek spoustu zajímavého materiálu a pro děti velkou soutěž ve skládání vystřihovánky robota.

V roce 2021 se s tématem „Čas“ naši návštěvníci, ač s rouškami na obličeji, měli možnost zase vrátit do chodeb, učeben, poslucháren a laboratoří VŠCHT Praha v Dejvicích, kde jsme pro ně připravili program tak, aby se neshlukovalo na jednom místě víc jak 15 návštěvníků. Vymysleli jsme jej formou „prohlídkových tras“, na které se účastníci předem online registrovali na dané časy a pak s průvodcem navštěvovali na stanovených trasách zastavení v laboratořích a na zajímavých místech, kde se dozvěděli více o daném pracovišti a oblasti výzkumu. V té době byly již funkční nové spojovací můstky mezi budovou B a A, a proto bylo možné vést návštěvníky po celé škole. Rovněž tak bylo zapotřebí, aby se zájemci registro-

vali na jednotlivé workshopy a stanoviště, kde se demonstrovaly zajímavé experimenty. Tento typ organizace se osvědčil, byl ale náročný na velký počet studentů a pracovníků školy, kteří skupinky po trasách provázeli a zajišťovali, aby se skupinky navzájem nesetkávaly. Zároveň byly publikovány na webu Noci vědců videa, infografiky a podcasty, které si mohli zájemci kdykoliv prohlédnout.

V roce 2022 se život zase vrátil „Všemi smysly“ do normálních kolejí a akci jsme mohli uspořádat opět v prostorách školy. Do programu jsme zařadili opět prohlídkové trasy po škole, neboť o ně byl v předchozím roce velký zájem. S rozšiřujícím se programem se však organizace Noci vědců stala náročnější nejen na přípravu, ale i na samotnou realizaci, kdy počet organizátorů narostl již na skupinu 140 nadšených lidí složenou ze studentů, vědců a vědkyň z VŠCHT Praha, středoškoláků z Chemického kroužku, Letního tábora Fénix a Letního soustředění Běstvinka a participujících organizací a přátel školy. A počet návštěvníků, které se nám podařilo spočítat, byl 2596.

V roce 2023 zavítalo na Noc vědců na VŠCHT Praha 3156 spočítaných návštěvníků a možná i další nespočítaní, všichni měli možnost nechat se okouzlit vědou na téma „Tajemství“. Nově přibyla soutěž „Český vševěd“, do které jsme vyslali naše tři mladé nadějné popularizátory vědy. Program byl opravdu velmi pestrý a probíhal v obou budovách školy, k některým z programových aktivit byl i bezbariérový přístup, některé probíhaly v angličtině, ze široké nabídky byly některé vhodné i pro nevidomé a pro neslyšící. Na přípravě a vlastním průběhu se podílel tým 160 nadšenců vedený zkušenými organizátory.

V roce 2024 se pod tématem „Proměna“ uskutečnil opět velmi pestrý a bohatý program, který probíhal v obou budovách školy. I přes deštivé počasí přišly opět davy návštěvníků, dětí, i celá třída s paní učitelkou, mladých lidí, ale i těch starších, kteří mají vztah k chemii či přímo k VŠCHT Praha. Návštěvníci na VŠCHT do Dejvic už chodí na jistotu, protože ví z minulých ročníků, že si tady každý vybere to, co ho zajímá, setkají se se známými, nahlédnou do laboratoří, děti si užijí zábavné pokusy a soutěže a odnesou si i malé dárečky na památku.

Od roku 2024 se stali národními koordinátory Vysoká škola chemicko-technologická v Praze a Univerzita Palackého v Olomouci ve spolupráci s Univerzitou Karlovou, Českým vysokým učením technickým, Českou zemědělskou univerzitou a Vysokou školou ekonomickou. Do

Noci vědců jsou dále zapojeny další vysoké školy, akademické ústavy, science centra, planetária, muzea, ale i střední školy nebo knihovny a další vědecká pracoviště z celé republiky. Noc vědců přilákala v rámci celé republiky desetitisíce návštěvníků všech věkových kategorií.

V roce 2025 se jubilejní již dvacátý ročník Noci vědců uskuteční v pátek 26. září pod nosným tématem „Bohatství“. K pořádání této akce se registrovalo ke konci června již 80 organizátorů a možná ještě nějací během léta přibudou.

Závěrem

Za dvacet let se na národní úrovni podařilo nastartovat a rozjet akci popularizující vědeckou profesi, umožnit návštěvníkům nahlédnout do prostor, kam se běžně nikdo nepovolaný nedostane, diskutovat témata a získat odpovědi na otázky těch nejpovolanějších v daném oboru, to je vědců a vědkyň. Vytvořila se celonárodní síť organizátorů, která zajišťuje, že tyto aktivity budou zdárně probíhat i v dalších letech, čímž se bude nadále posilovat vztah mezi vědeckou komunitou a veřejností.

Informace a aktivity celonárodní akce najdete na: www.nocvedcu.cz a www.facebook.com/nocvedcu.

Stránky VŠCHT Praha: <https://www.vscht.cz/popularizace/setkej-se-s-vscht-praha/noc-vedcu>.

Jako zakladatelka Noci vědců na VŠCHT Praha bych ráda poděkovala klíčovým spolupracovníkům, kteří každoročně zajišťují vše pro to, aby se akce vydařila a všem líbila, jsou to: Ing. Drahomír Čadek, Ph.D., Dr. Ing. Pavla Šmejkalová, Ing. Alena Kadeřábková, Ph.D., Ing. Hana Štěpánková, Ing. Dana Kardová a děkuji i všem ostatním, kteří s námi vědu přibližují široké veřejnosti na Noci vědců poslední zářiový pátek.

Poděkování projektu: MSCA Citizens, Metamorphosis, Funded by the European Union.

*Anna Mittnerová
Vysoká škola chemicko-technologická v Praze,
Oddělení pro výzkum a transfer technologií
Anna.mittnerova@vscht.cz*